А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
A.Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Международный казахско-турецкий университет имени А.Ясави
A.Yassawi International Kazakh-Turkish University

«ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ТАРИХТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» АТТЫ VI ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

Түркістан, 24 Қараша 2017

"DÜNYA TARİHİNİN BAŞLICA MESELELERİ " KONULU VI. ULUSLARARASI İLMİ-PRATİK KONFERANS BİLDİRİLERİ

Türkistan, 24 Kasım 2017

MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL 6'th CONFERENCE "THE MAIN ISSUES IN THE HISTORY OF THE WORLD"

Turkistan, 24 November 2017

МАТЕРИАЛЫ VI МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ»

Туркестан, 24 Ноября 2017

I-ТОМ

ТҮРКІСТАН 2017

«ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ТАРИХТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» АТТЫ VI ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
Түркістан, 24 Қараша 2017

2) пенсии (трудовые и социальные);

3) стипендии;

4) пособия (по видам);

5) дивиденды и выплаты по акциям и другим ценным бумагам, а также доходы от собственности;

6) поступления от страхования;

7) поступления с банковских счетов;

8) поступления от продажи недвижимости (по видам);

9) поступления от продажи акций и других ценных бумаг;

10) поступления от продажи иностранной валюты;

11) кредиты, ссуды, долги;

12) прочие поступления.

Учитывается также остаток денег на начало анализируемого периода – так называемые переходящие суммы.

Названные денежные доходы являются мобильной частью совокупного дохода. Эта часть по усмотрению владельцев расходуется на приобретение различных материальных благ, а также оплату потребительских услуг или может аккумулироваться в виде накоплений.

Доходы, получаемые в виде бесплатных или частично оплачиваемых льгот, бесплатных услуг, потребляемых населением за счет общественных или целевых фондов, являются иммобильной частью совокупного дохода. Они также определяют уровень жизни, но являются строго целевыми, т.е. не могут быть заменены суммой денег, эквивалентной стоимости этих услуг и льгот.

Итак, за последнее десятилетие XX века в Республике Казахстан состояние человеческого капитала характеризовалось рядом отрицательных явлений: низкими доходами большинства населения, слабой социальной защитой и регулированием рынка труда, нарушением связи цены труда и стоимости воспроизводства работника, отсутствием гарантий в сферах образования и здравоохранения, снижением уровня культуры. В свою очередь, низкое качество человеческого капитала оказывало негативное воздействие на экономическое развитие, дестабилизируя социально-экономическую ситуацию. В этих условиях однозначно главным ориентиром социально-экономической политики государства должно стать повышение уровня человеческого капитала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Единая статистическая информационная система. Ч. 1: Система статистических показателей социально-экономического развития СССР. М.: Госкомстат СССР, 1988.

2. Доклад о развитии человеческого потенциала в РК. Алматы, 1998. 275 с.

3. Суриков А. Основные показатели уровня жизни населения в условиях рыночной экономики // Вестник статистики. 1992. № 12. С. 11–15.

ОТЫРАРДЫҢ ЕРТЕОРТАҒАСЫРДАҒЫ АҚШАЛАРЫ

БАЙСАРИЕВА Г.О.

Отырар мемлекеттік археологиялық қорық-музейі

Отырар өңірінен қазба барысында табылған қазіргі ең әуелгі ақшалар–Мардан мазаратын қазған кезде табылған қытайдың «ушу» теңгелері[1, с. 38-35. «Ушу» теңгесі император У-ди (б.з.б. 146-86 жж.) кезінде 118 ж. шығарыла бастап, б.з. 621 ж. дейін айналымда болған [2, с. 7-9]. Қытайша шу = салмақ өлшемі, 1,4 г. тең. Бұл тиынбес*шу*өлшемімдей салмақта болған соң оны қытайлықтар *ушу* деп атаған. Бұл теңгенің түрі Қытайда жеті ғасыр бойы құйылған. Жер орта теңізі аймағымен салыстырғында Қытайда теңгелер соғу арқылы емес құю арқылы жасалған. Бұл теңгелерді Орта Азия да тек қабірлерде ғана табылуына қарап бұлар әшекей ретінде қолданылған деген пікір бар. Камышев А.М. Введение в нумизматику Кыргызстана: Учеб. пособие. – Б.: Раритет Инфо, 2008. Қабірді ішінде шыққан бұйымдарына қарай бірінші ғасырларға жатқызған археологтар. Алайда ушудың табылуы бұл қабірді б.з. д. 1 ғ. жатқызу мүмкін екенін көрсетеді. Ушу қытай теңгелерінің екінші тобына жатады [2, с. 8].Ұлы Жібек жолы II ғасырлардын басталғанын ескерсек ушу осы жолмен келген алғашқы ақша.

Жергілікті сауда-саттықтың дамуының айқын көрінісі деп жергілікті түркі билеушілері Отырарда соқтырған бір бетінде арыстан бейнелі, екінші жағында таңбалары бар теңгелерді айтуға болады. Олар Құйрықтөбе, Отырартөбе, Күйікмардан, Алтынтөбе ескерткіштерін қазу барысында табылған (Сурет 1).

Отырар алқабынан табылған теңгелерді Р.З. Бурнашева зерттеп, үш топқа бөлген. Олар VII-VIII ғғ. жатады және жергілікті сауданы қамтамасыз етті [2, с. 11-12].VI-VIII ғғ. Отырар алқабында садақ, ритуалды рәміздер, таңбалар түсірілген ақша түрлері соғылып отырды [3, с. 85-93].

Сыртқы сауда байланыстарының бағыттарын Отырар қазбаларынан табылған VII ғ. Соғды ихшидтерінің, Ферғананың түркі билеушілерінің, Қытайдың Тан әулеті мен бұқараның «гитрифи» үлгісіндегі теңгелері, Шаштың VII ғ. аяғы - VIII ғ. басындағы көне түркі теңгелері айғақтап тұр.

Отырар қазбаларында ҚытайдыңVII-VIIIғасырларда соғылған«Кай юань тун бао» деп аталған теңгелер кездеседі. Зерттеушілердің пікірінше осы типтегі теңгелер 621 ж. Тан әулеті билік жүргізген кезде соғылған.Р.З. Бурнашевой зерттеулері бойынша Отырар мен Құйрықтөбеде VIII ғасырдан бастап XIX дейінгі кезеңге қытай теңгелері кездеседі. Олар Оңтүстік Қазақстан аумағының Жетісумен, Шығыс Түркістанмен, Қытаймен байланыста болғанын көрсетеді. Қытай ақшалары сауда керуендермен Қазақстан аймағына келген [2, с. 9; 3].

VII ғасырда Омейядтардан шыққан халиф Абд ал-Малик(661–750) кезінде ақша реформасы жасалған. Онда жалпы халифат үшін ортақ

«эпиграфикалық» суретсіз, тек арабша жазу бар теңге түрі бекітілді. Аверсте*калима* : «Алладан басқа құдай жоқ», дөңгелек жазуда соғылған жері, уақыты көрсетілді; ал реверсте — «Мұхаммед — Алланың елшісі» немесе Құраннан бір үзінді келтірілді.

1- сурет. Отырарда соғылған алғашқы теңгелер.

Нумизматика ғылымында Араб халифаты тиімндары «куфилік» деген атқа ие болды. Олар *куфи* деп аталған қатаң және көркем жазу стиліне қарай осылай аталды. Бұл жазу стилі аль-Куфа қаласымен байланысты. Динармен дирхемдерде алдымен есімдер жазылмады. Аббасилер (750–1258) әулеті билік басына келген соң халифтердің, мұрагерлердің аттары мен лауазымдары, кейде аймақ басшыларының, лауазымды кісілердің есімдері жазылатын болды. Мыс теңгелерде арапша жазумен қатар бастапқыда түрлі еркіндіктерге жол берілді: жануарлардың, құс пен балықтардың, өсімдіктердің, заттардың суреттері салынды. Кейін олардың басым бөлігі салынбады. Ақша атаулары алтын тиын - *динар*(кейінгі латыншадағыdenarius),күміс – дирхем (сасандық драхмадан), фельс – византияның фоллистен тарады[5].

Отырардың жергілікті сауда-саттығын қамтамасыз ету үшін X ғ. теңге соғылады. Отрырарда X ғ. басында ғана мыс теңгелер шығарылды. Олар 922-923 жылдары саманилік әмір Насыр II ибн Ахмад атынан соғылған мыс теңгелер. Осы теңгелерде саманилік әулеттің өкімімен қатар Барабта сол кезде әкім болған кісі есімі Әлі (Али?) көрсетілген [6, с. 124-126]. Отырар-Барабта теңге соғу ісін қаланың экономикалық тұрғыдан өсіп-көркеюінің бір айғағы деп түсінуіміз қажет.«Худуд ал-Алем» атты X ғ.

деректерінде «Фараб – бай уалаят, оның бас қаласы Кедер ... бұл саудагерлер жиналатын орын» делінеді [7, с.216].

Отырар билеушісі қарахандық Кутлуг Билга-ханның 1199-1201, 1206-1207 жж. жататын күмістелген мыс теңгелері белгілі. Күмістелген мыс теңгелер 1173-74 жж. соғыла бастап 1210-11 жылдарға дейін болған. Осы аралықта теңгелер төрт үлгіде шыққан. Дирхемдердің екі үлгіде болуы Параб иелігі ішінде сауда саттықтың жақсы дамығанын көрсетеді [6, с. 109-120]. Сонымен қатар Отырарда 1210 ж. және 1217-1918 жж. Мухаммед ибн Текеш соқтырған теңгелер де бар. Отырар саудасында Самарканда, Бухарада, Шашта, Испиджабта соғылған фельстер жүрді.

Қарахандық хандар атынан Парабта теңгелер шығарылды. Отырар билеушісі Кутлуг Билга-хакан 1199-1201 жж., 1206-07жж. соқтырған теңгелері белгілі. Отырарда өзіне қаратқан Хорезм билеушісі Мұхаммед б. Текеш 1210-11 ж. күмістелген мыс дирхемдер шығарды. 1216-17 ж. және 1217-18 ж. Отырарда Мұхаммед б. Текештың күмістелген мыс дирхемдері соғылған.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Нурмуханбетов Б.Н., Бурнашева Р.З. Погребение с монетами из могильника Мардан (Отрарскийоазис) // Известия Академии наук Казахской ССР. Серия общественных наук. 1979, №5. – С. 28 – 35.
2. Бурнашева Р.З. Отрар, Отрарский оазис и Южный Казахстан. Нумизматические исследования по денежному делу южноказахстанских городов VII – XVII вв. – Алма–Ата: Наука, 1989. – 77 с.
3. Бурнашева Р.З. Монеты с городища Отрар-Тобе и Отрарского оазиса. // Археологические исследования в Казахстане. А., 1975, 85-93.
4. Бурнашева Р.З. Монеты с городища Отрар – тобе и Отрарскогооазиса // Археологические исследования в Казахстане. – Алма–Ата: Наука, 1973. –С.81 – 90.
5. Камышев А.М. Введение в нумизматику Кыргызстана: Учеб. пособие. – Б.: Раритет Инфо, 2008.
6. Давидович Е.А. Бараб – новый среднеазиатский монетный двор Саманидов и Ануштегинов // Письменные памятники Востока. 1972. – Москва: Наука, 1977. – С. 124 – 129.
7. Материалы по истории туркмен и Туркмении. Т. 1. VII - XV вв. Арабские и персидские источники / Под редакцией С.Л. Волина, А.А. Ромаскевича, А.Ю. Якубовского. – Москва - Ленинград: Издательство АН СССР, 1939. – 607 с.

ОСМАНЛЫ КІТАПТАРЫНЫҢ ҚАЗАҚ ЖЕРІНЕ ТАРАЛУЫ

МҰСТАФА ГИРИТЛИОГЛУ
Ахмет Ясауи атындағы ХҚТУ докторанты

Шәкәрімнің Мурад кітаптарымен 1906 ж. Ыстамбулда танысуы, сол жақтан поштамен елге жіберуі қисынды. Ахат Құдайбердиевтің естелігінде Шәкәрімнің Түркиядан елге, Семейге салып жіберген кітаптары жайында

МАЗМҰНЫ:

УЛЬЖАЕВА ШОХИСТАХАН
The history of the unani medicine in central asia 3
АС ХАКАН
Қоңырқожа Қожықов – алаштың қайраткері 8
УТЕПБЕРГЕНОВА ГУЛНАЗ ШЕРМЕТҚЫЗЫ
Османлы мұрағатындағы Осман мемлекеті мен Бұхара хандығы арасындағы жазба байланыстар 13
БАЗАРБАЕВ ҚАНАТ ҚАЛДЫБЕКҰЛЫ, ОСПАНОВА ГҮЛНҰР
Жастүріктер революциясының саяси-идеологиялық қызметі 17
РАШИД ИБРАГИМҰЛЫ ТӘЖІБАЕВ
1917 жылғы Қазан төңкерісінің халықаралық саясат тұрғысынан тұжырымдалуы 25
КОЖА М., АМАНТУРОВ М., БАКТЫБАЕВ М.
Металл из раскопок археологического объекта сопы даньшпан 33
ҚОЖА М.Б., СУЛТАНХАНОВА Б.Л.
Ұлы Жібек жолының Қазақстандық тармағы Л.Б.Ерзаковичтың зерттеулерінде 38
Л.С.ДИНАШЕВА, АКСОЙ МЕХМЕТ ОГУЗХАН
Түркістан өлкеснің қазақ уездеріне өзбек тұрғындарының қоныс аударуы (XIX ғ. соңы - XX ғ. бірінші ширегі) 42
ВАХДЕТ ТАРАКЧЫ
Мұстафа Шоқай естеліктері – тарихи дереккөз 47
МҰСАХАНОВА ҰЛБАЛА ЕРМАХАНҚЫЗЫ
Рухани жаңғыру – табысты ел болуымыздың кепілі 52
САЛГАРАЕВ МАРАТ
Хронология истории скифов по письменным источникам 55
ЗҰЛПЫХАРОВА ЭЛЬМИРА, САТОВ ЕРҒАЛИ
Қазақстан тарихы бойынша түрік деректеріне тарихнамалық шолу 61
АЛЬЖАНОВА ЭЛЬМИРА ЕСИРКЕПОВНА
Показатели уровня жизни населения Казахстана за последние десять лет XX века 67
БАЙСАРИЕВА Г.О.
Отырардың ертеортағасырдағы ақшалары 73
МҰСТАФА ГИРИТЛИОГЛУ
Османлы кітаптарының қазақ жеріне таралуы 75
РУСТАМБЕКОВА М.
Либерал Давид Ганземан - Германияның бірігуі мен еркін кәсіпкерліктің жақтаушысы 78
СӘУЛЕМБЕКОВА МАДИНА
Орта ғасырлардағы түркі тайпаларының архитектуралық ескерткіштерінің өзіндік ерекшеліктері 83
СИЗДИКОВА БАЛЖАН САПАРБАЕВНА
Генрих Шлиманның ашқан ұлы жаңалығы 89
УМАРОВА БИБИХАТИЧА
Шәкәрім Құдайбердінің дастандары - қазақ тарихындағы ролі 92
ВАХДЕТ ТАРАКЧЫ, НАСУХ ГУМУШ
Шәкәрім Құдайбердіұлы және Түркия 96
ШАХАПОВА ГУЛЧЕХРА
Тарих пәнін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану тиімділігі 101
СУЛТАНОВА САОДАТ РАХМАТЖАНОВНА
Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда сын тұрғысынан ойлау технологиясының тиімділігі 104

ЮСУПХОДЖАЕВА ЗУЛХУМАР САБИРОВНА
Жаңартылған бағдарлама – білім берудің жаңа мазмұны 108
АБДУРАХМАНОВ НУРМУХАМЕД, АМАНКУЛОВ ТЕМУРЖАН
Қазақстанда Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарындағы діншілдікке қарсы күресінің тарихы 111
КАДИРГАЛИЕВА АЙЖАН, АСАНКУЛОВА ТАНСУЛУ АСКАРОВНА
Қазақ халықының ежелгіден келе жатқан дәстүрлі баспанасы туралы кейбір мәселелер 116
ДУЙСЕНБАЕВ МАРАТ, БАЛТАБАЕВА БАЛЖАН
Қазақтың тарихи-философиялық дүниетанымының бастаулары туралы 118
НУРМАНОВ РУСТЕМ АБДУМАНАПҰЛЫ
Оқытудағы жаңа әдіс—тәсілдерді тиімді қолдану 121
М.М.МЫРЗАБЕКОВ
Ясауи ілімінің мәні мен маңызы 123
АББАСОВ НҰРСҰЛТАН АБДУМАНАПҰЛЫ
Тарих сабағында оқушыларға жеті модуль бойынша оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер енгізу 129
ҚОСМАНБЕТОВА ЭЛЬМИРА ШАХИЗАДАҚЫЗЫ
П.П.Семенов Тянь-шаньскийдің географиялық зеттеулері және оның ғылыми мектебі 133
Қ.ҚАРАТЫШҚАНОВА
Сопылық ұғымдардың исламдық негіздермен сабақтастығын көрсететін ұстындар 138
АПСЕН САНЖАР ТОҚТАШҰЛЫ
Таяу Шығыс-кімге тиесілі? АҚШ немесе Ресей 143
ШАДИНОВА ГҮЛЗИРА, ДЖАППАРОВА РАУШАН
Қазіргі заманғы білімнің жаңашылдық мәселесінің маңызды рөлі 151
АЙДАРБЕКОВА РОЗА АМАНБАЕВНА
Кәсіптік шеберлік құрылымындағы педагогикалық қатынас және педагог сөзін жетілдірудің жолдары 157
АБДУЛЛАЕВА АЙГҮЛ МҰҚАНҚЫЗЫ
Педагогикалық іс-әрекеттегі мұғалімдерде кездесетін кабілеттер 160
АКМУРЗАЕВА БАХИТКУЛЬ ТИМУРОВНА
Мектеп жасындағы балалар дене тәрбиесінің маңызы мен міндеттері 163
ЕРЖАНОВА ГУЛЬМИРА ЕРАЛИЕВНА
Сынып жетекшісі, оның міндеттері мен жұмысының мазмұны 168
КУЛУМБЕТОВА САБИРА КУАНЫШЕВНА
Педагогикалық процесте инновация оқыту мен тәрбиенің тәсілдері, түрлері мен мақсаттары 174
ПАРМАНҚҰЛОВА АРАЙ РАШҚЫЗЫ
Білім берудегі инновациялар және педагогикалық қызметтің инновациялық бағыттылығы 179
САУЛЕБЕКОВА РОЗА ДЖУМАБЕКОВНА
Мұғалім, сынып жетекшісінің ата-аналармен жұмыс істеу әдістері 182
ТІЛЕУБЕРГЕН ӘПИКҮЛ МАНАПҚЫЗЫ
Кәсіби педагогикалық қызмет - педагогикалық шеберлікті қалыптастыру негізі 186
ЕРГАШЕВА СЕВАРА РУСТАМОВНА
Изучение анатомии человека в условиях медицинского вуза, как важнейшая базовая подготовка 189